

มรดกวัฒนธรรมที่ถูกลืม:

พระราชอุทยานโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Forgotten Heritage:

Ancient Royal Gardens in Southeast Asia¹

นวนัฐ โอศิริ

Navanath Osiri

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330 ประเทศไทย
Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University,
Bangkok, 10330, Thailand

บทคัดย่อ

พระราชอุทยานมีความสำคัญในฐานะเป็นสวนประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของมนุษยชาติ มีคุณค่าทางศิลปะและการออกแบบอยู่ในระดับสูง การศึกษาพระราชอุทยานจึงเสมือนเป็นการศึกษาสังคมวัฒนธรรมและทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติในยุคสมัยต่าง ๆ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจของกษัตริย์และตอบสนองการใช้ชีวิตในราชสำนัก

ที่ผ่านมาการศึกษาสวนในอดีตของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการเท่ากับการศึกษาสถาปัตยกรรม ส่วนใหญ่ การศึกษารูปแบบของสวนในภูมิภาคนี้มีอยู่อย่างจำกัด เนื้อหาของงานศึกษาก่อนหน้านี้ส่วนใหญ่เป็นการอธิบายสวนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาพรวมแบบกว้าง ๆ และมีการกล่าวถึงสวนในเขตพระราชวังว่าไม่มีแบบแผนที่เป็นลักษณะเฉพาะหรือเด่นชัดเหมือนภูมิภาคอื่น ๆ

พระราชอุทยาน
อิทธิพลสวนยุโรปในเขต
ร้อนชื้น: พระราชอุทยาน
ในพระราชวังบางปะอิน
อิทธิพลการออกแบบ
ภูมิทัศน์แบบอังกฤษ
European-influenced
royal gardens in
the tropics: English
landscape garden style
in the royal garden of
Bang Pa-In Palace.

งานวิจัยนี้เป็นความพยายามเบื้องต้นในการรวบรวมรายชื่อและวิเคราะห์พระราชอุทยานโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยกำหนดช่วงเวลาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 8 จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากพระราชอุทยานในช่วงเวลาดังกล่าวยังคงมีหลักฐานทางโบราณคดีหลงเหลืออยู่ และเป็นช่วงเวลาที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมมีผลต่อความหลากหลายของพระราชอุทยาน ประโยชน์ของงานวิจัยนี้มุ่งหวังเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับพระราชอุทยานและเป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษารูปแบบพระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประเภทอุทยาน ตลอดจนการอนุรักษ์และจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทสวนประวัติศาสตร์ต่อไป

เกณฑ์ในการคัดเลือกพระราชอุทยานกำหนดไว้สองเกณฑ์ด้วยกัน พระราชอุทยานต้องมีการใช้งานจนถึงปัจจุบันหรือมีหลักฐานทางโบราณคดีหลงเหลืออยู่ และต้องมีอายุ 50 ปีขึ้นไป การกำหนดอายุดังกล่าวสอดคล้องกับช่วงเวลาที่บทความนี้ศึกษา การรวบรวมรายชื่อพระราชอุทยานในเบื้องต้น

เริ่มจากการค้นคว้าเอกสารพหุภูมิจำนวนมากที่กระจัดกระจายอยู่ตามเอกสารวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ และสถาปัตยกรรม ขั้นตอนต่อไปคือทำการออกสำรวจภาคสนามและสัมภาษณ์นักวิชาการท้องถิ่น การศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เหล่านี้นำไปสู่การวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะและรูปแบบของพระราชอุทยานโบราณ

งานวิจัยนี้รวบรวมพระราชอุทยานโบราณได้ทั้งหมด 27 แห่ง พบในประเทศไทย อินโดนีเซีย เวียดนาม เมียนมาร์ และกัมพูชา โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามการใช้งานในอดีต ได้แก่ พระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวง พระราชนิเวศน์ และอุทยานสุสานหลวง จะเห็นได้ชัดเจนว่าอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอก ได้แก่ วัฒนธรรมเอเชียใต้ จีน และยุโรป มีบทบาทต่อรูปแบบและแนวคิดในการออกแบบพระราชอุทยาน อย่างไรก็ตามรูปแบบและแนวคิดดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการคัดลอกวัฒนธรรมภายนอกมาโดยตรง หากแต่ผ่านกระบวนการคัดสรรและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น

คำสำคัญ: พระราชอุทยาน, สวนประวัติศาสตร์, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Abstract

Ancient royal gardens are considered as historic gardens—one of the oldest cultural heritages of mankind. They maintained high level of artistic and design value and reflected human attitudes towards nature in past eras. These gardens represented symbols of sovereignty and the life at royal court.

The study on historic gardens in Southeast Asia is extremely limited and has not been received as much attention from scholars as the study of architecture. Previous studies described historic gardens of this region in a broader sense, and it was generally assumed that historic gardens in Southeast Asia do not have specific design patterns.

This article is a first attempt at listing and analyzing ancient royal gardens in Southeast Asia, focusing on the period from the eighth to early twentieth centuries for which social and

cultural development influenced the design of gardens. The expected results of this research can provide the database for further studies on garden tourism as well as the conservation and management policies for ancient royal gardens in Southeast Asia.

There are two criteria for selecting royal gardens. First, a garden had to be in continuous usage to the present day or contain archaeological remains of certain garden features. Second, a garden had to be at least 50 years old. To compile the preliminary list of ancient royal gardens, this research relied on a vast pool of secondary sources which are related to history, culture, archeology, art, and architecture. Following the creation of the list, field surveys, archival research, and interviews with local scholars were also conducted.

There are twenty-seven ancient royal gardens on a final compiled list. Found in Thailand, Indonesia, Vietnam, Myanmar and Cambodia, the ancient royal gardens can be classified into three types: royal palace gardens, summer palace gardens, and royal tomb gardens. It can be clearly seen that external influences such as South Asian, Chinese, and European cultures played an important role in the development of design and concept of ancient royal gardens. Although, stylistic and formal analysis reveals some shared garden features and design, ancient royal gardens in Southeast Asia are indeed complex. They exhibit varied garden arts and the adaptation to local environments and cultures.

Keywords: ancient royal gardens, historic gardens, Southeast Asia

บทนำ: พระราชอุทยานโบราณในฐานะเป็นสวนประวัติศาสตร์ (Historic Gardens)

พระราชอุทยาน หมายถึง สวนที่สร้างขึ้นสำหรับกษัตริย์หรือราชวงศ์ มีความสำคัญในฐานะเป็นสวนประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของมนุษยชาติ พระราชอุทยานเป็นสวนเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ (pleasure gardens) ซึ่งมีคุณค่าทางศิลปะและการออกแบบอยู่ในระดับสูง อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจและตอบสนองการใช้ชีวิตในราชสำนัก² ดังนั้นการศึกษาพระราชอุทยานจึงเสมือนเป็นการศึกษาสังคมวัฒนธรรมและทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติในยุคสมัยต่าง ๆ

สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites) หรือ ICOMOS และสมาพันธ์ภูมิสถาปนิกนานาชาติ (International Federation of Landscape Architects หรือ IFLA) ได้ให้ความหมายของสวนประวัติศาสตร์ไว้ว่าเป็นโบราณสถานที่ยังมีชีวิต เกิดจากการจัดองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมและพืชพรรณสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอารยธรรมกับธรรมชาติ สวนประวัติศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลและแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในแต่ละยุคสมัย

สวนประวัติศาสตร์ถูกออกแบบและสรรค์สร้างโดยมนุษย์เพื่อสนองความต้องการด้านสุนทรียภาพ ประโยชน์ใช้สอย และวัฒนธรรมความเชื่อ รวมทั้งแสดงถึงรสนิยมและแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่าง ๆ สวนประวัติศาสตร์จึงมีความเฉพาะตัวและมีคุณค่าความสำคัญแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ สวนประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ รวมทั้งมีคุณลักษณะ (characteristics) และรูปแบบ (styles) ที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านศิลปะการออกแบบสวนในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี สวนประวัติศาสตร์ถูกจัดให้เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมประเภทภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการออกแบบ (Historic Designed Landscape)

ที่มาและความสำคัญของสวนประวัติศาสตร์

การประชุมระหว่างคณะกรรมการวิชาการของสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศและสมาพันธ์ภูมิสถาปนิกนานาชาติ ที่จัดขึ้นในวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 1981 ณ เมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี เป็นที่มาของกฎบัตรฟลอเรนซ์

(The Florence Charter) ซึ่งเป็นกฎบัตรที่เกี่ยวกับการสงวนรักษาสวนประวัติศาสตร์ และพัฒนามาจากกฎบัตรเวนิส (The Venice Charter) ที่ได้จุดประกายแนวคิดใหม่ในการอนุรักษ์โบราณสถานว่าควรอนุรักษ์พื้นที่และภูมิทัศน์โดยรอบด้วย ไม่ใช่สงวนรักษาแต่สถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว การก่อกำเนิดกฎบัตรเวนิสใน ค.ศ. 1964 และต่อมาคือกฎบัตรฟลอเรนซ์ใน ค.ศ. 1981 แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบสวนและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าตัวสถาปัตยกรรมในแง่คุณค่าทางประวัติศาสตร์

สวนประวัติศาสตร์กับการทำบัญชีรายชื่อ (Listing)

ฮันส์ รูดอล์ฟ เฮเยอร์ (Hans-Rudolf Heyer)³ นักประวัติศาสตร์ชาวสวิส ได้เขียนบทความเกี่ยวกับสวนประวัติศาสตร์ก่อนที่กฎบัตรฟลอเรนซ์จะถือกำเนิดขึ้นมา เขาได้กล่าวไว้ว่าสิ่งสำคัญแรกเริ่มในการศึกษา วิเคราะห์ และอนุรักษ์สวนประวัติศาสตร์คือการจัดทำบัญชีรายชื่อ ซึ่งควรครอบคลุมสวนที่มีความสำคัญในทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ สวนที่ถูกจัดอยู่ในบัญชีรายชื่อควรมีร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ เพื่อสามารถศึกษาถึงอายุของสวน สถานภาพในปัจจุบัน ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับการวางผัง การออกแบบพืชพรรณ และองค์ประกอบการออกแบบสวน ที่สะท้อนคุณค่าทางด้านศิลปะ การออกแบบ และนิเวศวิทยา

เช่นเดียวกับหน่วยงานด้านอนุรักษ์ของสกอตแลนด์ (Historic Scotland and Scottish Natural Heritage)⁴ และคาร์เมน อันยง เฟลิว (Carmen Añón Feliú)⁵ ภูมิสถาปนิกชาวสเปนผู้เชี่ยวชาญด้านสวนประวัติศาสตร์ก็ได้เสนอหลักการเดียวกันคือการสร้างบัญชีรายชื่อเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญในการศึกษาและอนุรักษ์สวนประวัติศาสตร์ ขั้นตอนนี้ควรดำเนินการโดยนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น ภูมิสถาปนิก และเมื่อรวบรวมรายชื่อสวนได้แล้วควรจำแนกประเภทสวน (classification) เพื่อจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ

หลังจากกฎบัตรฟลอเรนซ์ประกาศออกมาได้มีการตื่นตัวในการศึกษา และจัดทำบัญชีรายชื่อสวนประวัติศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์กันอย่างกว้างขวาง ทั้งในยุโรป สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย โดยมีการจำแนกประเภทสวนไว้อย่างหลากหลาย พระราชอุทยานเป็นสวนประวัติศาสตร์กลุ่มใหญ่ที่พบในประเทศต่าง ๆ ของยุโรป ในทวีปเอเชียมีการจัดทำบัญชีรายชื่อสวนประวัติศาสตร์ในจีนและญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีการศึกษาเกี่ยวกับสวนมาแล้ว

อย่างยาวนาน แต่สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นการจัดทำบัญชีรายชื่อและการศึกษาสวนอย่างเป็นระบบยังไม่ได้มีการศึกษาวิจัยมาก่อน

การศึกษาสวนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ที่ผ่านมาการศึกษาสวนในอดีตของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการเท่ากับการศึกษาสถาปัตยกรรม⁶ ส่วนใหญ่ การศึกษารูปแบบของสวนในภูมิภาคนี้มีอยู่อย่างจำกัด และมักรวมอยู่ในหนังสือประวัติศาสตร์สวนของเอเชีย เนื้อหาเป็นการอธิบายสวนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาพรวมแบบกว้าง ๆ และมีการกล่าวถึงสวนในเขตพระราชวังว่าไม่มีแบบแผนที่เป็นลักษณะเฉพาะหรือเด่นชัดเหมือนภูมิภาคหรือทวีปอื่น ๆ⁷

งานวิจัยนี้เป็นความพยายามเบื้องต้นในการรวบรวมรายชื่อและวิเคราะห์พระราชอุทยานโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยกำหนดช่วงเวลาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 8 จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากพระราชอุทยานในช่วงเวลาดังกล่าวยังคงมีหลักฐานทางโบราณคดีหลงเหลืออยู่และเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมมีผลต่อความหลากหลายของพระราชอุทยาน

ประโยชน์ของงานวิจัยนี้มุ่งหวังเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับพระราชอุทยานและเป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษารูปแบบพระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประเภทอุทยาน (garden tourism) ตลอดจนการอนุรักษ์และจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมประเภทสวนประวัติศาสตร์ต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับพระราชอุทยานในภูมิภาคก่อนหน้านี้มีอยู่อย่างจำกัด การรวบรวมรายชื่อพระราชอุทยานจึงเริ่มต้นด้วยการค้นคว้าเอกสารทุติยภูมิในด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม มานุษยวิทยา ทั้งนี้เกณฑ์ในการคัดเลือกพระราชอุทยานกำหนดไว้สองเกณฑ์ด้วยกัน ประการแรกพระราชอุทยานต้องมีการใช้งานจนถึงปัจจุบันหรือมีหลักฐานทางโบราณคดีหลงเหลืออยู่ ประการที่สองพระราชอุทยานต้องมีอายุ 50 ปีขึ้นไปตามเกณฑ์สวนประวัติศาสตร์ที่เสนอโดยพริยาเล็น ซิงห์ (Priyaleen Singh)⁸ ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ชาวอินเดีย และคณะกรรมการวิชาการชนบท

แห่งสกอตแลนด์ (Countryside Commission of Scotland)⁹ การกำหนดอายุดังกล่าวสอดคล้องกับช่วงเวลาที่ยุคความนี้ศึกษาคืออยู่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึงยุคอาณานิคม

ขั้นตอนหลังจากได้รายชื่อในเบื้องต้นคือ การออกสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์นักวิชาการจากแหล่งโบราณคดีและหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ รวมทั้งการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดท้องถิ่น การสัมภาษณ์นักวิชาการท้องถิ่นทำให้ได้รายชื่อพระราชอุทยานเพิ่มเติม ขั้นตอนนี้สะท้อนให้เห็นมุมมองของคนในพื้นที่ว่าสวนใดมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สำหรับท้องถิ่นบ้าง การสำรวจภาคสนามจะกำหนดกรอบในการสังเกต โดยเน้นไปที่สภาพสวนในปัจจุบัน ลักษณะการวางผังบริเวณ การออกแบบพืชพรรณ และองค์ประกอบสวนที่สำคัญ นอกจากผลการสำรวจภาคสนามแล้วการเรียบเรียงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และการออกแบบของพระราชอุทยานแต่ละแห่งจำเป็นต้องรวบรวมจากเอกสารจำนวนมากที่กระจัดกระจายอยู่ตามเอกสารวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ และสถาปัตยกรรมประกอบกันไป ผลจากการประมวลข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จะนำไปวิเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะและรูปแบบของพระราชอุทยานโบราณ

ความหลากหลายของภาษาที่ใช้ในแต่ละท้องถิ่นและภาษาของเจ้าอาณานิคมยุโรปเป็นอุปสรรคสำคัญในการเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสารและการสัมภาษณ์ ความหลากหลายดังกล่าวอาจส่งผลให้การรวบรวมรายชื่อพระราชอุทยานมีข้อจำกัด งานวิจัยนี้จึงเสนอแนะให้มีการส่งเสริมและสร้างความตระหนักรู้ให้แก่แต่ละท้องถิ่นในการบ่งชี้สวนประวัติศาสตร์ประเภทพระราชอุทยานด้วยตนเองเพื่อความครบถ้วนสมบูรณ์ของบัญชีรายชื่อมากยิ่งขึ้น โดยมีหน่วยงานหรือองค์กรกลางของภูมิภาคกำกับดูแลให้แต่ละประเทศทำการศึกษา รวบรวม วิจัย และหาแนวทางอนุรักษ์

ผลการศึกษา

งานวิจัยนี้รวบรวมพระราชอุทยานโบราณได้ 27 แห่ง โดยจะมีการจัดกลุ่มเป็น 3 ลักษณะคือ จัดตามภูมิศาสตร์ที่ตั้ง จัดตามยุคสมัยในประวัติศาสตร์ และจัดตามการใช้งานในอดีต เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์พระราชอุทยานได้อย่างหลากหลายมิติ

จำแนกตามภูมิศาสตร์ที่ตั้ง (Geographical distribution)

การจำแนกตามภูมิศาสตร์ที่ตั้งคือการจัดตามอาณาเขตประเทศในปัจจุบัน เพื่อการกระจายตัวของพระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าพระราชอุทยานมีการกระจายตัวอยู่ในอินโดนีเซีย เมียนมาร์ เวียดนาม ไทย และกัมพูชา โดยเฉพาะตามเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ ได้แก่ เมืองศูนย์กลางของอาณาจักร เมืองท่าค้าขายทางทะเล หัวเมืองใหญ่ และเมืองตากอากาศ ที่สร้างโดยชาติอาณานิคมยุโรป ทั้งนี้มาเลเซีย สิงคโปร์ ลาว บรูไน และติมอร์ตะวันออกไม่มีพระราชอุทยานที่เป็นไปตามเกณฑ์ของบทความนี้

อินโดนีเซีย

มีพระราชอุทยานจำนวน 12 แห่ง ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ได้แก่ 1) พระราชวังราตู โบโก และ 2) พระราชอุทยานตามันซารี เมืองยอกยาคาร์ตา 3) พระราชวังซูโรโซวัน เมืองบันเตน 4) พระราชอุทยานไครเฮ้ และ 5) พระราชอุทยานบุชตานูซาลาติน เมืองบันดา อาเจห์ 6) พระราชอุทยานซุนยารากี เมืองจีเรอบน 7) พระราชอุทยานอุมบูล เป็งกิง เมืองโบโยลาลี 8) พระราชอุทยานบาเล กัมบัง เมืองสุราการ์ตา 9) พระราชอุทยานกิลี เมืองกลุงกุง เกาะบาห์ลี 10) พระราชอุทยานอุจุง และ 11) พระราชอุทยานตีร์ตาทังกา เมืองการางาเซ็ม เกาะบาห์ลี และ 12) พระราชอุทยานมายูรา เมืองนูซา เต็งการา บาร์ต เกาะลอมบอก

ไทย

มีจำนวน 7 แห่ง ได้แก่ 1) พระราชวังหลวงอยุธยา และ 2) พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี 4) พระราชอุทยานสราญรมย์ และ 5) พระราชวังพญาไท จังหวัดกรุงเทพฯ 6) พระจุฑาธุชราชฐาน จังหวัดชลบุรี และ 7) พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

กัมพูชา

มีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) พระราชวังหลวงนครธม เมืองเสียมเรียบ และ 2) พระราชวังจตุมุขสิริมงคล เมืองพนมเปญ

เมียนมาร์

มีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) พระราชวังอังวะ เมืองอังวะ/อินวะ และ 2) พระราชวังมณฑลเย่ เมืองมณฑลเย่

เวียดนาม

มีจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) พระราชวังต้องห้ามแห่งนครจักรพรรดิเว้ 2) อุทยานสุสานหลวงพระเจ้ามินห์หม่าง และ 3) อุทยานสุสานหลวงพระเจ้าตื่อตีก เมืองเว้ และ 4) พระราชวังฤดูร้อนบ่าวไค่ เมืองดาลัด

จำแนกตามช่วงเวลาประวัติศาสตร์ (Historical periods)

การกำหนดยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ในงานวิจัยนี้อ้างอิงจากมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการของพระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยยุคจารีต (Classic period) คริสต์ศตวรรษที่ 8–14 ยุคสมัยใหม่ตอนต้น (Early Modern period) คริสต์ศตวรรษที่ 15–ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 และยุคอาณานิคม (Colonial period) กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19–กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20

ยุคจารีต

เป็นยุคที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปิดรับวัฒนธรรมจากอินเดีย โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาฮินดูและพุทธ ผ่านเข้ามาทางพ่อค้าและนักบวช พระราชอุทยานในยุคจารีตเท่าที่หลักฐานทางโบราณคดียังหลงเหลืออยู่มีอยู่ 2 แห่ง คือ พระราชวังราตุ โบโก ในอินโดนีเซีย และพระราชวังหลวงนครธม ในกัมพูชา พระราชอุทยานทั้งสองแห่งมีลักษณะร่วมกันคือมีกำแพงหรือป้อมปราการล้อมรอบ ภายในเขตพระราชอุทยานมีองค์ประกอบสำคัญที่หลงเหลือเป็นหลักฐานทางโบราณคดี คือ สระน้ำสำหรับใช้ทั้งในเชิงพิธีกรรมและเพื่อนันทนาการ

ยุคสมัยใหม่ตอนต้น

การขยายตัวของการค้าทางทะเลในยุคนี้ได้นำวัฒนธรรมภายนอก โดยเฉพาะจากจีน เปอร์เซีย อินเดีย และแม้กระทั่งยุโรป เข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยผ่านทางพ่อค้า มิชชันนารี และการว่าจ้างชาวต่างชาติให้ทำงานในราชสำนัก ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 วัฒนธรรมอิสลามได้ค่อย ๆ เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมฮินดู-พุทธในคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะต่าง ๆ ในอินโดนีเซียยกเว้นบาหลี ในยุคนี้พระราชอุทยานจึงมีความหลากหลายมากที่สุด เนื่องจากประกอบไปด้วยอิทธิพลจากหลายวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามพระราชอุทยานในยุคจารีตและยุคสมัยใหม่ตอนต้นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายแห่ง

เหลือเพียงหลักฐานทางโบราณคดี ทั้งนี้ นอกจากเป็นผลมาจากการเสื่อมสลายตามกาลเวลาแล้วยังมีสาเหตุอื่น ๆ เช่น สงครามและภัยธรรมชาติ

พระราชอุทยานที่ถูกจัดอยู่ในยุคนี้มี 12 แห่ง ได้แก่ พระราชวังหลวงอยุธยา พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศ พระราชวังชูโรโซวัน พระราชวังอังวะ พระราชอุทยานไคระฮ์ พระราชอุทยานบุชตานูซาลาติน พระราชวังต้องห้ามแห่งนครจักรพรรดิเว้ พระราชอุทยานกิลี พระราชอุทยานซุนยารากี พระราชอุทยานมายูรา พระราชอุทยานตามันซารี อุทยานสุสานหลวงพระเจ้ามินห์หม่าง

ยุคอาณานิคม

เป็นยุคที่ชาติยุโรปเข้าควบคุมหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยได้นำศิลปวิทยาการเข้ามาในภูมิภาคเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมแบบยุโรปที่ตนคุ้นเคย ไม่ว่าจะเป็นการวางผังเมืองใหม่ การออกแบบสถาปัตยกรรมและสวน พระราชอุทยานที่สร้างในยุคอาณานิคมส่วนใหญ่ยังคงมีสภาพดี มีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

พระราชอุทยานที่ถูกจัดในยุคนี้มี 13 แห่ง ได้แก่ พระราชวังมณฑลทะเลย์ พระราชวังจตุมุขสิริมงคล อุทยานสุสานหลวงพระเจ้าตือตีกี พระราชอุทยานสราญรมย์ พระราชวังบางปะอิน พระจุฑาธุชราชสถาน พระราชวังพญาไท พระราชวังสนามจันทร์ พระราชอุทยานอุมบุล เป็งกิง พระราชอุทยานอุจุง พระราชอุทยานตีร์ตากังกา พระราชอุทยานบาเล กัมบัง พระราชวังฤดูร้อนบาวใต้

จำแนกตามการใช้งานในอดีต (Original functions)

พระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ พระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวง พระราชอุทยานในเขตพระราชนิเวศน์ และอุทยานสุสานหลวง อย่างไรก็ตามมีพระราชอุทยานสราญรมย์ พระราชอุทยานบาเล กัมบัง และพระราชอุทยานบุชตานูซาลาตินที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานเป็นสวนสาธารณะในปัจจุบัน นอกนั้นยังคงเก็บรักษาในลักษณะของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตที่เปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าชม

พระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวง

หมายถึงพระราชอุทยานที่ตั้งอยู่ในเขตกำแพงพระราชวังหรือกำแพงเมือง มีอยู่ทั้งหมด 12 แห่ง ได้แก่ พระราชวังหลวงนครธม พระราชวังหลวงอยุธยา พระราชวังชูโรโซวัน พระราชอุทยานตามันซารี พระราชอุทยานกิลี พระราชอุทยานไคระฮ์ พระราชอุทยานบุชตานูซาลาติน พระราชอุทยาน

มายูรา พระราชวังอังวะ พระราชวังมณฑลพะลั้ว พระราชวังต้องห้ามแห่งนคร
จักรพรรดิเว้ พระราชอุทยานบาเล กัมบัง พระราชวังจตุมุขสิริมงคล

พระราชอุทยานในเขตพระราชานิเวศน์

พระราชานิเวศน์ คือพระราชวังที่กษัตริย์ทรงใช้แปรพระราชฐานนอกเขต
พระราชวังหลวง โดยทั่วไปพระราชานิเวศน์มักสร้างบนพื้นที่ที่มีทัศนียภาพ
สวยงาม มีชัยภูมิที่ดี หางน้ำลึก หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
พระราชอุทยานที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มนี้มี 13 แห่ง ได้แก่ พระราชวังราตู โบโก
พระราชวังนารายณ์ราชานิเวศน์ พระราชอุทยานสราญรมย์ พระราชวังบางปะอิน
พระจุฑาธุชราชสถาน พระราชวังสนามจันทร์ พระราชวังพญาไท พระราช
อุทยานขุนยารากี พระราชอุทยานอุมบุล เป็งกิง พระราชอุทยานอุจุง พระราช
อุทยานตี่รังกังกา พระราชวังฤดูร้อนบ่าวไต่

อุทยานสุสานหลวง

อุทยานสุสานหลวง คือพระราชอุทยานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ฝัง
พระศพของจักรพรรดิ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเพียงอุทยานสุสาน
หลวงของจักรพรรดิแห่งราชวงศ์เหงียน (Nguyễn) ที่เมืองเว้ ประเทศเวียดนาม
เท่านั้น ราชวงศ์เหงียนปกครองประเทศเวียดนามเป็นเวลา 143 ปี ระหว่าง
ค.ศ. 1802–1945 เป็นราชวงศ์สุดท้ายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
จักรพรรดิทุกพระองค์ทรงมีธรรมเนียมในการสร้างอุทยานสุสานหลวงของ
พระองค์เองก่อนเสด็จสวรรคต การจัดเตรียมสุสานหลวงให้อยู่ในที่สงบและ
สวยงามจะทำให้ดวงพระวิญญาณของจักรพรรดิคืนสู่สวรรค์ ดังนั้นสุสานหลวง
จึงเป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อมโยงระหว่างสวรรค์กับโลกมนุษย์ โดยผ่านทาง
จักรพรรดิซึ่งเปรียบเสมือนบุตรแห่งสวรรค์ตามความเชื่อในลัทธิขงจื๊อ¹⁰

ทันทีที่จักรพรรดิขึ้นครองราชย์พระองค์จะต้องจัดหาสถานที่สร้าง
อุทยานสุสานหลวงตามหลักฮวงจุ้ย (Feng Shui) ซึ่งต้องมีน้ำอยู่ด้านหน้า
และภูเขาอยู่ด้านหลัง หากการก่อสร้างแล้วเสร็จก่อนเสด็จสวรรคตจักรพรรดิ
สามารถใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นที่แปรพระราชฐานได้ อุทยานสุสานหลวงใน
เมืองเว้มีทั้งหมด 8 แห่งตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำหอม (Perfume River) อันเป็น
แม่น้ำสายหลักของเมืองเว้ แต่ในงานวิจัยนี้คัดเลือกตัวอย่างอุทยานสุสานหลวง
มาทั้งหมด 2 แห่งคือ อุทยานสุสานหลวงพระเจ้ามินห์หม่าง อุทยานสุสานหลวง
พระเจ้าตื่อตีก ทั้งสองแห่งมีสภาพสมบูรณ์และมีการจัดภูมิทัศน์ที่สะท้อน
แนวคิดฮวงจุ้ยชัดเจน

ยุคจารีต (8th – 14th)

- ค.ศ. 800-900 1 พระราชวังราชู โบโก, ยอกยการ์ตา
ค.ศ. 1100-1200 26 พระราชวังหลวงนครพนม, เสียมเรียบ

ยุคสมัยใหม่ตอนต้น (15th – ต้น 19th)

- ค.ศ. 1514 12 พระราชอุทยานบุษบาสุชาลาติน, บันดา อาจะห์
ค.ศ. 1525 2 พระราชวังซูโรโซวัน, บันเดน
ค.ศ. 1607 3 พระราชอุทยานไครธ, บันดา อาจะห์
ค.ศ. 1663 13 พระราชวังหลวงอยุธยา, พระนครศรีอยุธยา
ค.ศ. 1666 14 พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์, ลพบุรี
ค.ศ. 1686 5 พระราชอุทยานกิลี, บาห์ลี
ค.ศ. 1703 4 พระราชอุทยานขุนยารากี, จีเรอบน
ค.ศ. 1744 6 พระราชอุทยานมาบูรา, ลอมบอก
ค.ศ. 1758 7 พระราชอุทยานซารี, ยอกยการ์ตา
ค.ศ. 1802 20 พระราชวังต้องห้ามแห่งนครจักรพรรดิเว้, เว้
ค.ศ. 1819 24 พระราชวังอังวะ, อินวะ
ค.ศ. 1840 22 อุทยานสุสานหลวงพระเจ้ามินท์หม่าง, เว้

ยุคอาณานิคม (กลาง 19th – กลาง 20th)

- ค.ศ. 1857 25 พระราชวังมณฑล, มณฑล
ค.ศ. 1864 23 อุทยานสุสานหลวงพระเจ้าด็อก, เว้
ค.ศ. 1866 27 พระราชวังจุฑาธุชสริมงคล, พนมเปญ
ค.ศ. 1866 15 พระราชอุทยานสราญรมย์, กรุงเทพมหานคร
ค.ศ. 1872 16 พระราชวังบางปะอิน, พระนครศรีอยุธยา
ค.ศ. 1892 17 พระจุฑาธุชราชฐาน, ลพบุรี
ค.ศ. 1893 8 พระราชอุทยานอุมบูล เบ็งกิง, โบโยลาลี
ค.ศ. 1907 18 พระราชวังสนามจันทร์, นครปฐม
ค.ศ. 1908 19 พระราชวังพญาไท, กรุงเทพมหานคร
ค.ศ. 1909 9 พระราชอุทยานอูจุง, บาห์ลี
ค.ศ. 1921 10 พระราชอุทยานบาเล็มบั้ง, สุราการ์ตา
ค.ศ. 1933 21 พระราชวังฤดูร้อนบาวโด, ตาลัต
ค.ศ. 1946 11 พระราชอุทยานตี่ร์ดากังกา, บาห์ลี

ภาพที่ 1: แผนที่แสดงตำแหน่งพระราชอุทยานตามบัญชีรายชื่อ ตามการจำแนกประเภทพระราชอุทยานด้วย ภูมิศาสตร์ที่ตั้ง ช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ และการใช้งานในอดีต

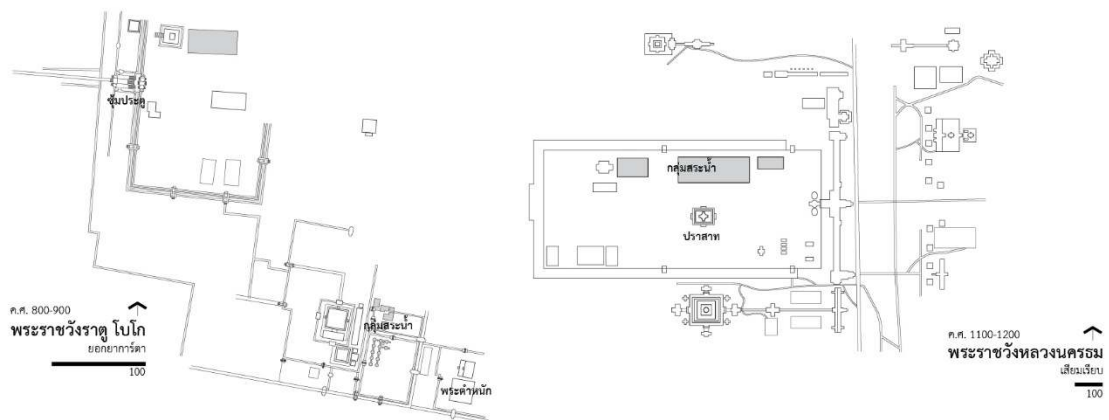
Fig 1. Map showing the spatial distribution of ancient royal gardens in Southeast Asia as mentioned in the text and the classification based on geographical distribution, historical periods and original functions.

ตารางแสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระราชอุทยานตามบัญชีรายชื่อ
List of ancient royal gardens

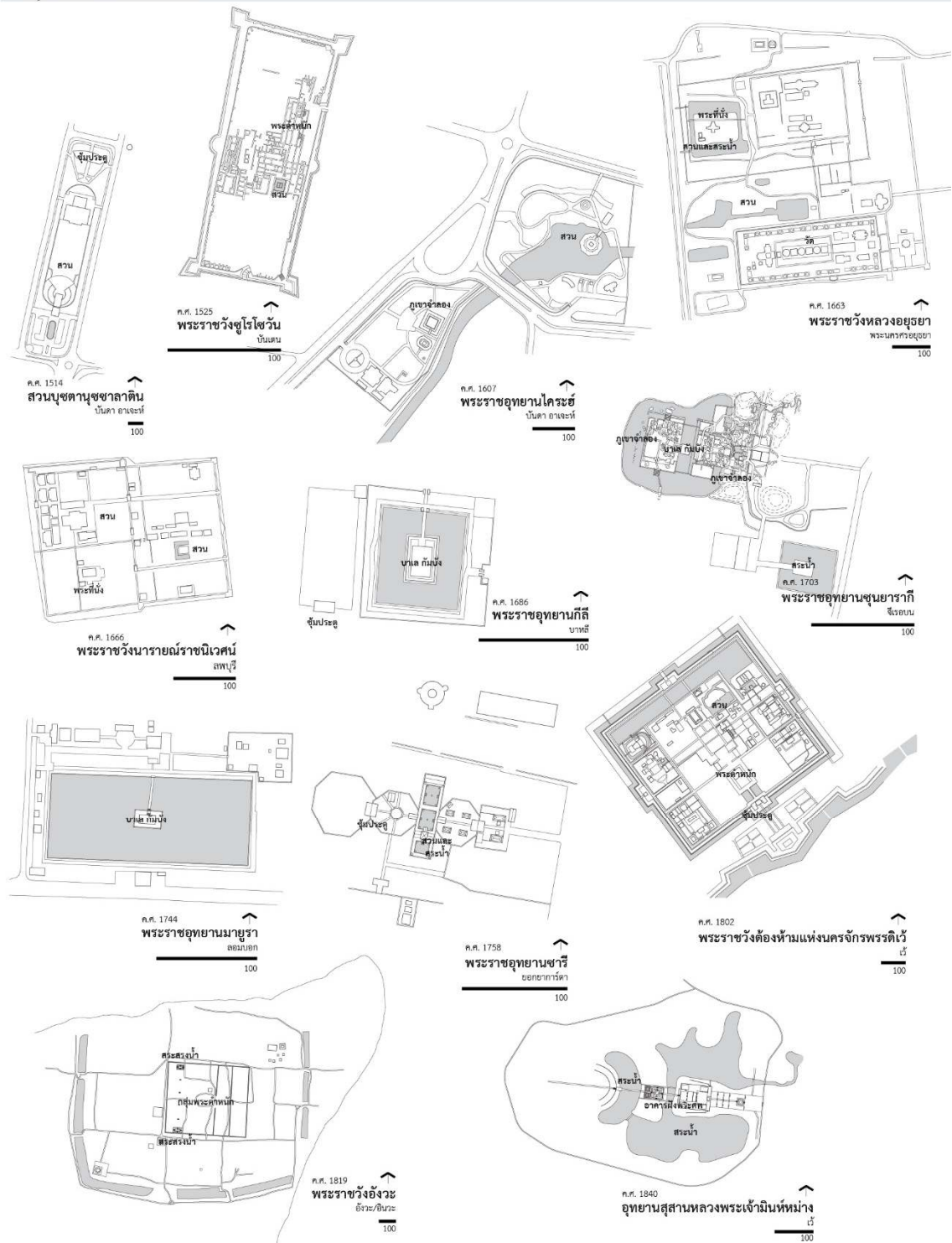
ประเทศ	ชื่อพระราชวัง/ อุทยาน	เมือง	ประเภทเมือง	ประเภท พระราชวัง	ปีที่สร้าง
อินโดนีเซีย	พระราชวังราตู โบโก	ยอกยาคาร์ตา	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชนิเวศน์	ค.ศ. 800– 900
	พระราชอุทยานซารี	ยอกยาคาร์ตา	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1758
	พระราชวังซูโรโซวัน	บันเตน	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1525
	พระราชอุทยาน ไคระฮ์	บันดา อาเจห์	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1607
	พระราชอุทยาน บุชตานูซซาลาติน	บันดา อาเจห์	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1514
	พระราชอุทยาน ซุนยารากี	จีเรอบน	เมืองท่าค้าขาย ทางทะเล	พระราชนิเวศน์	ค.ศ. 1703
	พระราชอุทยาน อุมบุล เป็งกิง	โบโยลาลี	หัวเมืองใหญ่	พระราชนิเวศน์	ค.ศ. 1893
	พระราชอุทยาน บาเลกัมบัง	สุราการ์ตา	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1921
	พระราชอุทยานกิลี	กลุงกุง บาห์ลี	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1710
	พระราชอุทยานอูจุง	การางาเซ็ม บาห์ลี	หัวเมืองใหญ่	พระราชนิเวศน์	ค.ศ. 1919
	พระราชอุทยาน ตีร์ตาทังกา	การางาเซ็ม บาห์ลี	หัวเมืองใหญ่	พระราชนิเวศน์	ค.ศ. 1946
	พระราชอุทยาน มายูรา	นูซาเต็งการา ลอม บอก	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1744
ไทย	พระราชวังหลวง อยุธยา	พระนครศรีอยุธยา	เมืองศูนย์กลาง อาณาจักร	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1350
	พระราชวังบางปะอิน	พระนครศรีอยุธยา	หัวเมืองใหญ่	พระราชนิเวศน์	ค.ศ. 1872
	พระราชวังนารายณ์ ราชนิเวศน์	ลพบุรี	หัวเมืองใหญ่	พระราชนิเวศน์	ค.ศ. 1666

ตารางแสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระราชอุทยานตามบัญชีรายชื่อ
List of ancient royal gardens (ต่อ)

ประเทศ	ชื่อพระราชวัง/ อุทยาน	เมือง	ประเภทเมือง	ประเภท พระราชวัง	ปีที่สร้าง
ไทย	พระราชอุทยาน สราญรมย์	กรุงเทพมหานคร	เมืองหลวง	พระราชานิเวศน์	ค.ศ. 1866
	พระราชวังพญาไท	กรุงเทพมหานคร	เมืองหลวง	พระราชานิเวศน์	ค.ศ. 1908
	พระจุฑาธุชราชฐาน	เกาะสีชัง ชลบุรี	หัวเมืองใหญ่	พระราชานิเวศน์	ค.ศ. 1892
	พระราชวัง สนามจันทร์	นครปฐม	หัวเมืองใหญ่	พระราชานิเวศน์	ค.ศ. 1907
เวียดนาม	พระราชวังต้องห้าม แห่งนครจักรพรรดิเว้	เว้	เมืองหลวง	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1802
	อุทยานสุสานหลวง พระเจ้ามินห์หม่าง	เว้	เมืองหลวง	สุสานหลวง	ค.ศ. 1840
	อุทยานสุสานหลวง พระเจ้าต๋อดี้ก	เว้	เมืองหลวง	สุสานหลวง	ค.ศ. 1864
	พระราชวังฤดูร้อน บ่าวใต้	ดาลัด	เมืองตากอากาศ	พระราชานิเวศน์	ค.ศ. 1933
เมียนมาร์	พระราชวังอังวะ	อังวะ/อินวะ	เมืองหลวง	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1819
	พระราชวังมณฑะเลย์	มณฑะเลย์	เมืองหลวง	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1857
กัมพูชา	พระราชวังหลวง นครธม	เสียมเรียบ	เมืองหลวง	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1100 -1200
	พระราชวังจตุมุข สิริมงคล	พนมเปญ	เมืองหลวง	พระราชวังหลวง	ค.ศ. 1865

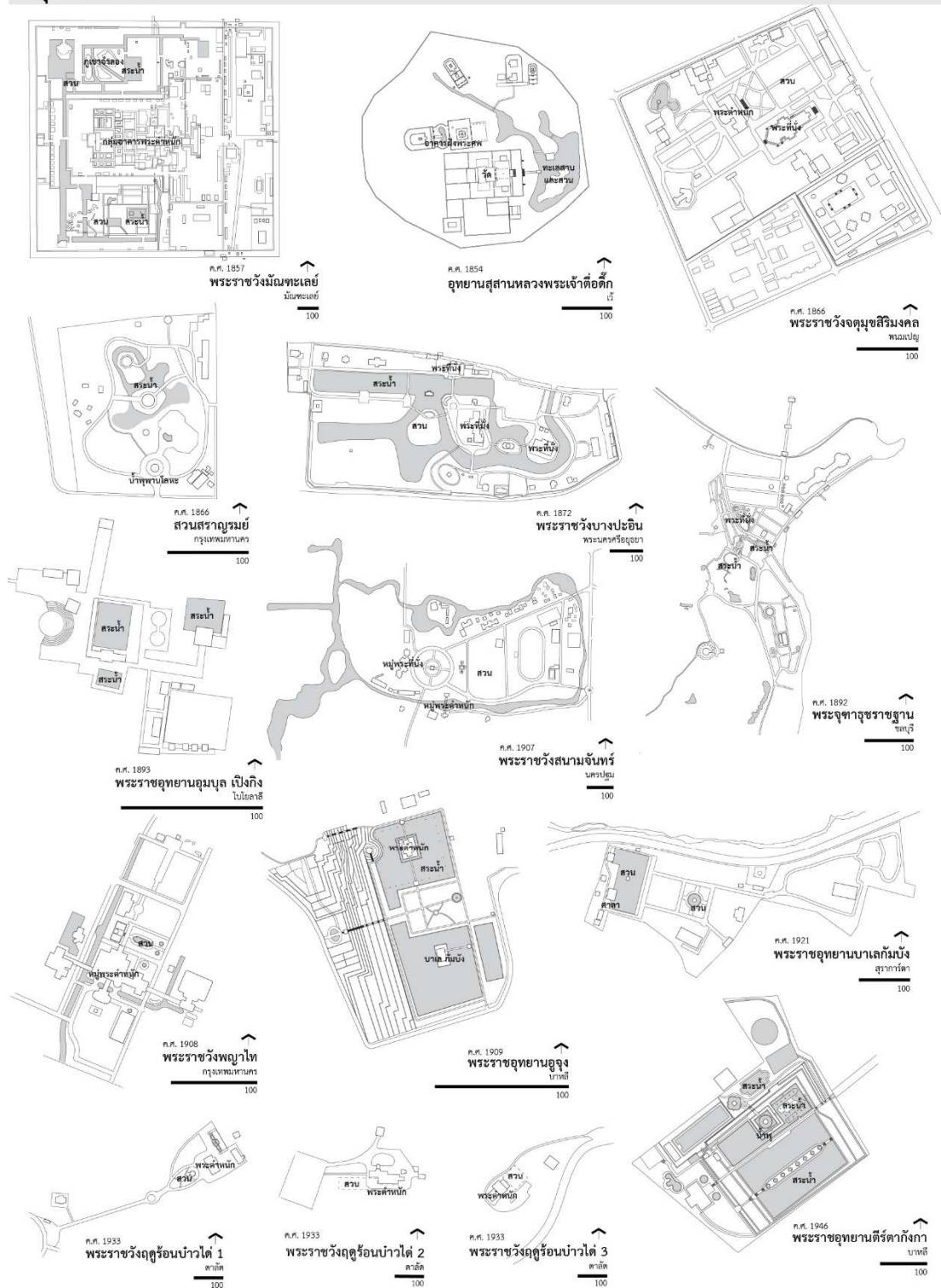

ภาพที่ 2.1: ผังพระราชอุทยานตามบัญชีรายชื่อ 27 แห่ง
 Fig 2.1 Layout plans of 27 ancient royal gardens.

ภาพที่ 2.2: ผังพระราชอุทยานตามบัญชีรายชื่อ 27 แห่ง
Fig 2.2 Layout plans of 27 ancient royal gardens.

ยุคอาณานิคม

ภาพที่ 2.3: ผังพระราชอุทยานตามบัญชีรายชื่อ 27 แห่ง
Fig 2.3 Layout plans of 27 ancient royal gardens.

วิเคราะห์และอภิปรายผล

จากการศึกษาความเป็นมาและรูปแบบพระราชอุทยานทั้ง 27 แห่งตามบัญชีรายชื่อพระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้สามารถวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะร่วมและคุณลักษณะเฉพาะที่พบได้ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะและรูปแบบสำคัญของพระราชอุทยาน

สระสงวนน้ำ: อิทธิพลจากเอเชียใต้

พระราชอุทยานที่เก่าแก่ที่สุดในบัญชีรายชื่อที่รวบรวมได้คือ พระราชอุทยานที่สร้างในยุคจาริต 2 แห่งคือ พระราชวังราตุ โบโก ในอินโดนีเซีย และพระราชวังหลวงนครธม ในกัมพูชา พระราชวังราตุ โบโก เดิมเป็นที่ตั้งของกลุ่มศาสนสถานในศาสนาฮินดู-พุทธ สร้างประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 8 สมัยราชวงศ์ไศเลนทราแห่งอาณาจักรเมดัง แต่ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 9 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14 ราตุ โบโก ทำหน้าที่เป็นพระราชวังสำหรับเป็นที่พำนักเพื่อหลบภัยและแสวงหาความสุขสงบเชิงจิตวิญญาณ บริเวณที่คาดว่า เป็นพระราชอุทยานคือพื้นที่ที่เป็นเขตพระราชฐานชั้นใน ประกอบด้วยกลุ่มสระน้ำ 35 สระ มีสระรูปสี่เหลี่ยมพร้อมร่องรอยหลุมเสาของศาลาริมสระและสระรูปร่างกลม สระทั้งสองรูปแบบเกิดจากการขุดเจาะลงไปในพื้นที่ดินและเป็นพื้นที่สำหรับอาบน้ำและเก็บน้ำไว้ใช้

หลักฐานทางโบราณคดีของพระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวงนครธมคือสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 4 สระ ที่มีการสร้างขึ้นบันไดหินโดยรอบสระทุกด้าน สระที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ สระศรี ขนาดกว้าง 45 เมตร ยาว 125 เมตร ด้านทิศใต้ของสระมีชั้นบันได 13 ขั้นที่ออกแบบเป็นที่นั่งเหมือนอัฒจันทร์ก่อด้วยหินทราย แต่ละชั้นมีภาพสลักนูนต่ำรูปเทวดา นางอัปสร ทหาร สัตว์ในตำนาน และสัตว์น้ำต่าง ๆ สระศรีนอกจากเป็นสถานที่ทรงสนานของกษัตริย์เขมรแล้วยังเป็นสถานที่จัดการละเล่นและกีฬาทางน้ำ

สระสงวนน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเป็นองค์ประกอบสำคัญของพระราชอุทยานยุคสมัยใหม่ตอนต้นและยุคอาณานิคมในเมียนมาร์และอินโดนีเซียด้วยเช่นกัน วัฒนธรรมการสร้างสระสงวนน้ำในพระราชอุทยานอาจเป็นอิทธิพลที่รับมาจากเอเชียใต้ จากเอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าสระสงวนน้ำเป็นคุณลักษณะสำคัญของสวนโบราณในอินเดีย¹¹ ข้อมูลเหล่านี้

ภาพที่ 3: สระอาบน้ำ

ในพระราชอุทยาน

บน: กลุ่มสระสงฆ์
สี่เหลี่ยมพร้อมร่องรอย

หลุมเสา พระราชวัง
ราตูโบโก อินโดนีเซีย

ล่าง: สระศรีภายใน
พระราชวังหลวงนครธม
กัมพูชา

Fig 3. Royal bathing
pools.

Upper: Square bathing
pools with postholes
in Ratu Boko Palace,
Indonesia.

Lower: Sra Sri, a royal
bathing pool in the
palace enclosure of
Angkor Thom,
Cambodia.

สอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีที่หลงเหลือในปัจจุบันซึ่งมักพบสระสงฆ์ตามวัดฮินดูและพระราชวังโบราณของอินเดีย

รูปแบบและศิลปะการตกแต่งสระสงฆ์ในพระราชอุทยานของเมียนมาร์และกัมพูชามีความคล้ายคลึงกับอินเดียและศรีลังกา หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าสระสงฆ์โบราณในเอเชียใต้ส่วนใหญ่มีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้ากรุด้วยศิลาหรืออิฐ ด้านข้างสระออกแบบให้มีลักษณะเหมือนขั้นบันไดโดยรอบ บางแห่งมีการประดับบริเวณบันไดทางลงสระด้วยรูปสลักหิน

เช่น คนโท โดยทั่วไปสระสรงน้ำของศรีลังกามักมีศาลาฉนวนทึบสร้างอยู่ด้านใด ด้านหนึ่งของสระ¹² สำหรับอิทธิพลของอินเดียและศรีลังกาในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ นั้นมีทั้งที่ได้รับแนวคิดมาโดยตรงและปรับให้เข้ากับบริบท ท้องถิ่น เช่น ในพระราชอุทยานของพระราชวังอังวะมีสระน้ำตื้นขนาดเล็ก รูปร่างเหมือนดอกไม้ ซึ่งคล้ายคลึงกับสระสรงน้ำรูปทรงดอกบัวที่พบใน อาณาจักรโปโลนาวัระของศรีลังกา รวมทั้งมีการประดับประดาสระขนาดใหญ่ 2 สระ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้วยปูนปั้นรูปตัวหงาซึ่งเป็นศิลปะดั้งเดิมของเมียนมาร์

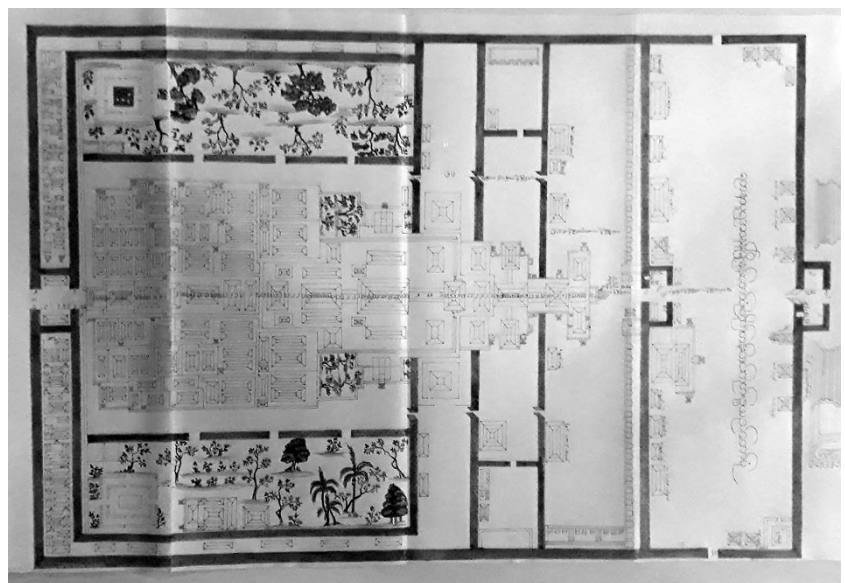
แบบแผนหนึ่งเดียวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หลักฐานทางโบราณคดีของพระราชอุทยานในพระราชวังอังวะและพระราชวัง มัณฑะเลย์สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นภาพวาดผังของ พระราชวังอมรปุระในสมุดข่อย มีอายุอยู่ในราวศตวรรษที่ 18 ภาพวาด ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าภายในกำแพงพระราชวังรูปสี่เหลี่ยมมีกลุ่มอาคาร ราชมณเฑียรและพระตำหนักสร้างอยู่ตรงกลาง ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ เป็นพระราชอุทยาน ซึ่งมีการปลูกไม้ผลและมีสระสรงน้ำ พระราชอุทยาน มีรูปแบบและองค์ประกอบสวนที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น พระราชวัง มัณฑะเลย์ในศตวรรษที่ 19 มีรูปแบบที่ได้อิทธิพลจากศิลปะสวนยุโรป เช่น มีสระน้ำที่ล้อมรอบด้วยทางเดินซุ้มโค้ง มีลำธารภายในสวน และภูเขาจำลอง ที่มีศาลาบนยอดเขา แบบแผนการสร้างพระราชอุทยานขนาดสองข้างกลุ่ม อาคารในพระราชวังนี้พบเฉพาะในเมียนมาร์ประเทศเดียว ไม่พบในพระราช อุทยานอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาจไม่ใช่อิทธิพลจากอินเดีย¹³

ภาพที่ 4: พาราไบก์

(Parabaik) หรือภาพวาด บนสมุดข่อยของเมียนมาร์ สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 แสดงแบบแผนการวางผัง พระราชอุทยานใน พระราชวังอมรปุระ ของเมียนมาร์

Fig 4. The 18th century Parabaik or Burmese traditional manuscripts illustrating the layout of royal palace in Amarapura, Myanmar.

อิทธิพลจีนในการออกแบบพระราชอุทยาน

ภาพที่ 5: สวนอุทยาน
สุสานหลวงพระเจ้าตื้อดึก
ทะเลสาบที่สร้างความร่มรื่น
และใช้ในการแบ่งขอบเขต
พื้นที่

Fig 5. The lake at the
royal: Tomb garden of
the Emperor Tu Duc
was employed for
spatial segregation.

วัฒนธรรมจีนปรากฏเด่นชัดในการออกแบบพระราชอุทยานในยุคสมัยใหม่
ตอนต้นของเวียดนาม เนื่องจากเวียดนามอยู่ภายใต้การปกครองของจีน
เป็นเวลายาวนาน จึงได้ซึมซับคติความเชื่อหลากหลายด้านเอาไว้ โดยเฉพาะ
แนวคิดฮวงจุ้ยนั้นมีอิทธิพลต่อการวางผังเมือง พระราชวัง และพระราชอุทยาน
อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามเวียดนามมิได้นำเอาวัฒนธรรมจีนมาใช้โดยตรง
แต่มีการปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น โดยเฉพาะที่อุทยานสุสานหลวง
พระเจ้ามินห์หม่างและอุทยานสุสานหลวงพระเจ้าตื้อดึก ซึ่งมีการใช้องค์ประกอบ
ทางภูมิทัศน์ เช่น สระน้ำ พืชพรรณ และเนินดินเตี้ย ๆ เข้ามาช่วยในการ
ออกแบบเพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นธรรมชาติและสร้างความร่มรื่นเย็นสบาย
ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศร้อนชื้น อุทยานสุสานหลวงบางแห่งใน
เวียดนามจึงมีความแตกต่างจากสุสานหลวงของจีนที่เน้นแนวแกนและพื้น
ลาดแข็ง โดยเฉพาะอุทยานสุสานหลวงของพระเจ้าตื้อดึกนั้นเป็นสุสานหลวง
แห่งเดียวที่มีการวางผังแบบอสมมาตรและมีการใช้ส่วนของสระน้ำมาเป็น
ตัวแบ่งเขตพื้นที่ในอุทยาน

สวนยุโรปในเขตร้อนชื้น

พระราชอุทยานส่วนใหญ่ที่อยู่ในบัญชีรายชื่อของงานวิจัยนี้มีรูปแบบการวางผัง
บริเวณเป็นเรขาคณิต แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นสวนทางการแบบสมมาตร ส่วนใหญ่
เกิดจากองค์ประกอบสวนที่ถูกออกแบบให้มีรูปร่างเรขาคณิต เช่น ทางเดิน

เป็นแนวตรง สระน้ำและสนามเป็นรูปสี่เหลี่ยม อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวเข้าสู่ยุคอาณานิคมอิทธิพลของศิลปะสวนจากยุโรปได้เข้ามามีบทบาทในการออกแบบพระราชอุทยานอย่างเห็นได้ชัด

การเข้ามาของชาวยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงที่การออกแบบสวนภูมิทัศน์แบบอังกฤษ (English landscape gardens) เป็นที่นิยมแพร่หลายในยุโรป และได้กลายเป็นต้นแบบสำคัญของพระราชอุทยานหลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สร้างในยุคอาณานิคม เช่น พระราชวังบางปะอิน พระราชวังสนามจันทร์ และพระราชวังมณฑลเสลย์ สวนภูมิทัศน์แบบอังกฤษเน้นการออกแบบทางเดินที่ลัดเลาะไปตามกลุ่มต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาและมีสระน้ำรูปทรงอิสระ ผังบริเวณมีความเหมาะสมและไม่มีแกน ส่วนใหญ่จะมีพื้นที่โล่งว่างเป็นจุดเด่นและมีสระน้ำขนาดใหญ่ที่มีผิวน้ำนิ่งสงบสะท้อนสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์โดยรอบ การเลือกรูปแบบสวนภูมิทัศน์แบบอังกฤษในการออกแบบพระราชอุทยานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นนับว่าเป็นทางเลือกที่เหมาะสม เนื่องจากสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นของภูมิภาคได้ดี

พระราชอุทยานในพระราชวังจตุมุขสิริมงคล เมืองพนมเปญ และพระราชวังฤดูร้อนบ่าวไค้ เมืองดาลัด สะท้อนรูปแบบสวนทางการแบบฝรั่งเศส (French formal garden) อย่างเด่นชัด โดยมีองค์ประกอบสวนที่สำคัญคือ สวนแบบแผน (parterre) ที่ใช้ลวดลายพระปรมาภิไธยย่อของจักรพรรดิบ่าวไค้ ไม้พุ่มตัดแต่งเป็นรูปทรงเรขาคณิต (topiary) แท่นน้ำพุ ประติมากรรมรูปปั้นแบบนีโอคลาสสิก และซุ้มไม้เลื้อย แต่ได้นำพืชเมืองร้อนและพืชกึ่งเขตร้อนมาประยุกต์ใช้แทน

ภาพที่ 6: พระราชอุทยาน

อิทธิพลสวนยุโรปในเขตร้อนชื้น: สวนแบบแผน (Parterre) ในพระราชวังฤดูร้อนบ่าวไค้ สะท้อนรูปแบบสวนทางการแบบฝรั่งเศส

Fig 6. European-influenced royal gardens in the tropics: Parterre in the formal gardens at Bao Dai's summer palaces in Da Lat

พระราชวังน้ำ ศาลากลางน้ำ และภูเขาจำลอง: เอกลักษณ์ของสวน ในภาคพื้นสมุทร

ภาพที่ 7: พระราชอุทยานน้ำ

บน: พระราชอุทยาน
ตี่ร์ตากังกา เกาะบาหลี่

ขวา: พระราชอุทยานซารี
เมืองยอกยาการ์ตา

Fig 7. Royal water
gardens.

Upper: Taman
Tirtagangga, Bali.

Lower: Tamansari,
Yogyakarta.

พระราชอุทยานบนเกาะชวากลาง สุมาตรา และบาหลี่ ที่สร้างในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17–18 แสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมฮินดูและอิสลาม พระราชอุทยานหลายแห่งเลือกสร้างบนพื้นที่ที่มีตาน้ำผุดธรรมชาติเพื่อเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ เนื่องจากตามความเชื่อของชาวโบราณและศาสนาฮินดู น้ำเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพราะสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์¹⁴ พระราชวังเหล่านี้มักมีน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยอาจสร้างสระหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมครอบคลุมลงบนตาน้ำผุดธรรมชาติ เพื่อเป็นการสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่แหล่งน้ำ ดังตัวอย่างเช่น พระราชอุทยานซารี พระราชอุทยานซุนยารากี พระราชอุทยานอุมบูล เป็งกิง พระราชอุทยานอูจุง และพระราชอุทยานตี่ร์ตากังกา

ตามความเชื่อและโลกทัศน์ของชาวโบราณ ภูเขาไฟเมอราปี (Mount Merapi) เป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่กลางเกาะชวาและรายล้อมด้วยมหาสมุทรอาณาจักรใหญ่ ๆ ในยุคสมัยใหม่ตอนต้นอย่างอาณาจักรมัชปาหิต (คริสต์ศตวรรษที่ 12–15) นับถือภูเขาไฟเมอราปีเสมือนเป็นเทพเจ้าซึ่งเป็นแกนกลางจักรวาล คติความเชื่อเรื่องความสำคัญของภูเขาได้รับการสืบสานต่อเนื่องมาถึงยุคของรัฐอิสลาม ภูเขาถูกนำเสนอในเชิงสัญลักษณ์และมักใช้เป็นตัวแทนของกษัตริย์¹⁵ แนวคิดดังกล่าวถูกถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมผ่านการออกแบบสวน เช่น พระราชอุทยานไคระฮ์ ในเมืองบันดา อาเจห์ และพระราชอุทยานซุนยารากี เมืองจีเรอบอน

พระราชอุทยานไคระห์และพระราชอุทยานบุชตานุซซาลาติน ในเมืองบันดา อาเจห์ เป็นพระราชอุทยานในเขตพระราชวังหลวงของสุลต่านแห่งรัฐอิสลามอาเจห์ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 พระราชอุทยานบุชตานุซซาลาตินมีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า เดิมมีลักษณะเปิดโล่งประดับด้วยไม้ดอก สุลต่านใช้พื้นที่สวนเพื่อนันทนาการและกีฬา ในขณะที่พระราชอุทยานไคระห์เป็นสวนเพื่อความรื่นรมย์และพักผ่อนหย่อนใจ ภายในสวนมีองค์ประกอบสำคัญคือ ภูเขาจำลองสูง 9.50 เมตร ก่อสร้างด้วยปูนทาสีขาว รูปร่างเหมือนกลีบดอกไม้ซ้อนกัน ทำหน้าที่เป็นเสมือนหอคอยทิวทัศน์

พระราชอุทยานซุนยารากีตั้งอยู่นอกเขตพระราชวังหลวง ประกอบด้วย ภูเขาจำลองสองลูก โครงสร้างก่ออิฐฉาบปูนและหุ้มด้วยหินปะการังเพื่อให้มีลักษณะคล้ายกับภูเขาหิน ภายในภูเขาสูงที่สุด ซึ่งสูงประมาณอาคาร 3 ชั้นแบ่งพื้นที่ออกเป็นห้องคล้ายถ้ำ ใช้สำหรับนั่งทำสมาธิเพื่อรำลึกถึงพระอัลเลาะห์ แต่เดิมพระราชอุทยานซุนยารากีมีทะเลสาบล้อมรอบ และตกแต่งด้วยประติมากรรมรูปปั้นสัตว์ในตำนานของชาวโบราณ เช่น ครุฑและช้าง

ภาพที่ 8: ภูเขาจำลองในพระราชอุทยานภาคพื้นสมุทร

บน: ภูเขาจำลองในพระราชอุทยานไคระห์ เมืองบันดาอาเจห์

ขวา: ภูเขาจำลองในพระราชอุทยานซุนยารากี เมืองจิเรอบน

Fig 8. Symbolic mountains in the royal gardens of Maritime Southeast Asia.

Upper: Taman Ghairah, Banda Aceh.

Right: Taman Sunyaragi, Cirebon.

สวนประวัติศาสตร์ในอินโดนีเซียอย่างพระราชอุทยานกิลี พระราชอุทยานมายูรา พระราชอุทยานอุจุง มีองค์ประกอบสวนที่สำคัญคือ ศาลากลางสระน้ำ หรือ *บาละ กัมบัง* (bale kambang) ซึ่งเป็นการแสดงเชิงสัญลักษณ์ของภูเขาที่มีทะเลล้อมรอบ บาละ กัมบังจะเป็นคุณลักษณะสำคัญของสวนในขวามาตั้งแต่โบราณ เพราะภาพสลักนูนต่ำที่วัดพานาหารันสร้างสมัย

ภาพที่ 9: บาลे กัมบัง
หรือศาลากลางน้ำ

บน: บาลे กัมบัง
ในพระราชอุทยานกิลี
เกาะบาหลี่

ขวา: บาลे กัมบัง
ในพระราชอุทยานอุจุง
เกาะบาหลี่

Fig 9. Bale Kambang
or floating pavilion.

Upper: Bale Kambang
in Taman Gili, Bali.

Right: Bale Kambang in
Taman Ujung, Bali.

อาณาจักรมัชปาหิตหรือราชวงศ์ศตวรรษที่ 12 ปรากฏหลักฐานเป็นรูปศาลา
โถงตั้งอยู่กลางสระบัว บาลे กัมบังเป็นองค์ประกอบสวนของชาวโบราณที่ได้
สืบทอดมายังสมัยรัฐสุลต่านในอินโดนีเซีย หลักฐานทางโบราณคดีและทาง
เอกสารของพระราชอุทยานซุนยารากี และพระราชอุทยานไคระฮ์ล้วนมีบาลे
กัมบังเป็นส่วนประกอบสำคัญ

สรุป

สวนประวัติศาสตร์มีคุณค่าความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสถาปัตยกรรม
การศึกษาและการทำบัญชีรายชื่อพระราชอุทยานในงานวิจัยนี้นับเป็นก้าวแรก
ที่จะทำให้สวนประวัติศาสตร์ประเภทสวนเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเป็นที่รู้จัก
และให้ความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในหมู่นักวิชาการ พระราชอุทยานเป็นมรดก
ทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลาย ซึ่งเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์
สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นได้ชัดเจนว่าอิทธิพลของวัฒนธรรม
ภายนอก ได้แก่ วัฒนธรรมเอเชียใต้ จีน และยุโรป มีบทบาทต่อรูปแบบและ
แนวคิดในการออกแบบพระราชอุทยาน ทั้งนี้รูปแบบและแนวคิดดังกล่าวไม่ได้
เกิดจากการคัดลอกวัฒนธรรมภายนอกมาโดยตรง หากแต่ผ่านกระบวนการ
คัดสรรและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม
เฉพาะแห่งอย่างชาญฉลาด

เชิงอรรถ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ นวณัฐ โอศิริ, “สวนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Historic Gardens in Southeast Asia)” (ทุนวิจัยศูนย์อาเซียนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562).

² Tom Turner, **Asian gardens: History, beliefs and design** (London: Routledge, 2010), 18.

³ Hans-Rudolf Heyer, “Shifting meanings in a garden landscape,” in **Preservation, restoration of historic gardens, landscapes** (Washington D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collections, 1976), 247.

⁴ Historic Scotland and Scottish Natural Heritage, **An inventory of gardens and designed landscapes, supplementary volume 2 highlands & islands** (Edinburgh: Historic Scotland, Scottish Natural Heritage, 1987), 1.

⁵ Carmen Añón Feliú, “The Theory,” in **Historic gardens: Safeguarding a European heritage** (Luxembourg: Office for Official Publications of the E.C., 1996), 37.

⁶ ตัวอย่างงานเขียนเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมยุคโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น Jacques Dumarçay (1991); Chihara, Daigoro (1996); Sparks, Stephen (eds.) (2014); เชษฐ ติงสฤษดิ์ (2565).

⁷ Phil Pregill and Nancy Volkman, **Landscapes in history: Design and planning in the western tradition** (New York: Van Nostrand Reinhold, 1999).

⁸ Priyaleen Singh, **Historic gardens: making an inventory for the Indian context** (New Delhi: Intach, 2006).

⁹ Scottish Development Dept Land Use Consultants (Great Britain), **A study of gardens and designed landscapes in Scotland** (Edinburgh: Countryside Commission for Scotland, 1983), 63.

¹⁰ Kimberly Stryker, “The gardens of Hue: Window onto traditional Vietnam,” in **The king's crown: Essays on XVIIIth and XIXth century literature, art, and history honoring Basil J. Guy**, ed. Francis Assaf (Leuven: Peeters Publishers, 2005), 154-159.

¹¹ Marie-Luise Gothein, **Indian gardens: History and design**, noted by Tom Turner (London: Gardenvisit.com, 2008).

¹² Nimal De Silva, **Landscape tradition of Sri Lanka: Philosophy, principles, and practices** (Colombo: Devecio Designers & Publishers, 1996), 63.

¹³ จากการศึกษาข้อมูลทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะตำราอรรถศาสตร์ซึ่งเป็นตำราโบราณของอินเดียในยุคสังคัมอินดู-พุทธนั้นไม่ปรากฏว่าการวางผังพระราชวังของอินเดียจะมีพระราชอุทยานขนานสองข้างกลุ่มอาคารพระตำหนักและพระราชมณเฑียรเหมือนในเมียนมาร์.

¹⁴ Jan Wisseman Christie, “Water and rice in early Java and Bali,” in **A world of water: Rain, rivers and seas in Southeast Asian histories**, ed. Peter Boomgaard (Singapore: NUS Press, 2007), 255.

¹⁵ Peter Boomgaard, “The high sanctuary; Local perceptions of mountains in Indonesia, 1750-2000,” in **Framing Indonesian realities; Essays in symbolic anthropology in honour of Reimar Schefold** (Leiden: KITLV Press, 2003), 295-313.

Bibliography

- Boomgaard, Peter. "The high sanctuary; Local perceptions of mountains in Indonesia, 1750-2000." In **Framing Indonesian realities; Essays in symbolic anthropology in honour of Reimar Schefold**, 295-313. Leiden: KITLV Press, 2003.
- Chihara, Daigoro. "Hindu-Buddhist Architecture in Southeast Asia." In **Studies in Asian Art and Archaeology volume 19**. Leiden: Brill, 1996.
- Christie, Jan Wisseman. "Water and rice in early Java and Bali." In **A world of water: Rain, rivers and seas in Southeast Asian histories**, 235-258. Edited by Peter Boomgaard. Singapore: NUS Press, 2007.
- Dumarcay, Jacques. **The Palaces of Southeast Asia**. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1991.
- Feliú, Carmen Añón. "The Theory." In **Historic gardens: Safeguarding a European heritage**, 31-44. Luxembourg: Office for Official Publications of the E.C., 1996.
- Gothein, Marie-Luise. **Indian gardens: History and design**. Noted by Tom Turner. London: Gardenvisit.com, 2008.
- Heyer, Hans-Rudolf. "Shifting meanings in a garden landscape." In **Preservation, restoration of historic gardens, landscapes**, 240-247. Washington D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collections, 1976.
- Historic Scotland and Scottish Natural Heritage. **An inventory of gardens and designed landscapes, supplementary volume 2 highlands & islands**. Edinburgh: Historic Scotland, Scottish Natural Heritage, 1987.
- Pregill, Phil and Nancy Volkman. **Landscapes in history: Design and planning in the western tradition**. New York: Van Nostrand Reinhold, 1999.
- Scottish Development Dept Land Use Consultants (Great Britain). **A study of gardens and designed landscapes in Scotland**. Edinburgh: Countryside Commission for Scotland, 1983.
- Silva, Nimal De. **Landscape tradition of Sri Lanka: Philosophy, principles, and practices**. Colombo: Deveco Designers & Publishers, 1996.
- Singh, Priyaleen. **Historic gardens: making an inventory for the Indian context**. New Delhi: Intach, 2006.
- Stryker, Kimberly. "The gardens of Hue: Window onto traditional Vietnam." In **The king's crown: Essays on XVIIIth and XIXth century literature, art, and history honoring Basil J. Guy**, 153-165. Edited by Francis Assaf. Leuven: Peeters Publishers, 2005.
- Turner, Tom. **Asian gardens: History, beliefs and design**. London: Routledge, 2010.

Illustration Sources

All illustrations by the author unless otherwise specified.

Fig 4. National Museum of Myanmar